

בענין "הגון"

נמוקי יוסף על הרי"ף בבא מציעא דף מח/ב

מגבת פורים וכו'. פרש"י ז"ל שאע"פ שגבו הגבאין יותר ממה שצריכים העניים לסעודת פורים אין מדקדקין בדבר לומר די להם בכך והשאר יפול בכיס של צדקה אלא לוקחים עגלים לרוב ואוכלים ואם הותירו יהא לצדקה והכי תניא בתוספתא [פ"ק דמגילה] דתניא התם אין מדקדקין במגבת פורים אלא לוקחים את העגלים ושוחטים ואוכלים אותם. ואחרים פירשו דה"ק מגבת פורים לפורים שמגבת מותר פורים אינו נופל לכיס של צדקה אלא מניחה אותו לפורים הבא וי"מ דהכי קאמר מגבת פורים דכל מה שגבו סתם בפורים שיהא לסעודת פורים דמסתמא כל הנותן על דעת סעודת פורים הוא נותן ואין מדקדקין בדבר לומר עני זה ראוי וזה אינו ראוי אלא כל הפושט ידו ליטול יטול כדי שיהיו הכל שמחים דימי משתה ושמחה כתיב והכי גרסינן בירושלמי דמגילה [פרק א' הלכה ד'] אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול יטול וכתב הרמב"ן שכן מנהג בכל ישראל ואפילו ליתן לעובד כוכבים דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנין לכל ואם אינן נותנין לעובד כוכבים איכא משום איבה ונתן מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל משום דרכי שלום:

חדושי הרמב"ן על מסכת בבא מציעא דף עח/ב

הא דתנן מגבת פורים לפורים. מותר מגבת פורים קאמר שאם הותירו יהא לפורים הבא, ויש לפרש שכל מה שגבו ביום פורים אע"פ שגבו סתם יהא לסעודת פורים, וכן עיקר. וקתני עלה בתוספתא ומגבת העיר לאותה העיר, ואין מדקדקין בדבר לומר עני זה ראוי ועני זה אינו ראוי אלא נותנין לכל כדי שיהיו הכל שמחים עמנו בין ראוי בין שאינו ראוי, דימי משתה ושמחה כתיב, ומשלוח מנות נמי כתיב, וכן מצאתי בירושלמי פ"ק דמגילה אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו, וכן מנהג בכל ישראל ואפי' ליתן לגוים דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנין לכל אם אין אנו נותנין לגוים יש בו משום איבה, ונתן (גיטין ס"א א') מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ואפשר שבכלל אין מדקדקין יש ג"כ שאין אומרים בכך וכך די להם אלא לוקחים את העגלים לרוב כמו שפרש"י ז"ל, מפני שמצאתי בתוספתא כלשון הזה אין מדקדקים במגבת פורים אבל לוקחים את העגלים ושוחטין ואוכלין אותם והמותר אל יפול לכיס של צדקה:

סמ"ג - חלק מצות עשה - מצוה ד מדרבנן

תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו אלו שני מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם ואמרין בירושלמי (פ"א ה"ד) אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו

רמב"ם יד החזקה - הלכות מגילה פרק ב

(טז) וחייב לחלק לעניים ביום הפורים אין פחות משני עניים נותן לכל אחד מתנה אחת או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלין שנאמר ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני עניים ואין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת:

יד רמה על סנהדרין דף פא/א

דרש רב אחא בר חיננא מאי דכתיב אל ההרים לא אכל כו' צדיק הוא חיה יחיה, אטו מאן דלא עבד הני אע"ג דעבד עבירות אחרניאטא טובא צדיק הוא חיה יחיה, אלא על כרחיך בקלות קא מייירי שנוהר בעבירות קלות ואין צריך לומר בחמורות, אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבות, כלומר שהיה צדיק גמור ולא הוצרך לאכל בזכות אבות אברהם יצחק ויעקב שנמשלו כהרים גבוהים וכן הוא אומר (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה', ועיניו לא נשא שלא הלך בקומה זקופה, ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו, שחבירו נהנה ממנה כאשתו, ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה, שהוא דבר מגונה למי שהוא הגון, וכל דבר מגונה קרי נדה דכתיב (איכה א) היתה ירושלים לנדה ביניהם, וכתיב צדיק הוא חיה יחיה כו', ויש מפרשין אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות הוריו, ועיניו לא נשא שלא הלך בגבות עינים, ואומנות חבירו מדמה לה לאשת חבירו, וקופה של צדקה מדמה לאשה נדה שאינו גוזל שום אדם אבל נהנה מדבר שאין ראוי לו וקופה של צדקה אינה ראויה לאדם שאינו צריך לה:

המאירי על מסכת בבא בתרא דף ט/א

גבאי צדקה אין ממנין אותם אלא בני אדם הגונים ושהם בחזקת כשרים ואחר שכן אין מזקיקים אותם לחשב עמנו על מה שגבו וכן אין מחשבין בהקדש עם הגזברים אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר ולא יחשבו את האנונים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים ומ"מ ראוי לקהל שלא למנות א"א הגונים וכשרים כל מה שאפשר לו לאדם להשתדל שלא יבוא לחשוד את הבריות ישתדל אף בתוך ביתו ראוי לו לאדם שיזהר בשמירתו ובשמירת מה שבו כדי שלא יהא הדבר מצוי לו לחשוד הבריות ועל זה אמרו אף על פי שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו יצור וימנה שנאמר ויצורו וימנו וכן למדנו מכאן שאף על פי שאין מחשבין עמהם לאחר שהוציאו כמה הוציאו מ"מ בשעה שמוסרין להם מחשבין ואין מוסרין להם אלא על פי חשבון:

ערוך לנר על סוכה דף מט/ב

מה שהובאו מאמרים זו דר"א כאן וכסדר זה דוקא וליישב המשך מאמרים אילו י"ל ע"פ הנ"ל דבתחלה הביא מאמר דר"א דהגיד לך אדם מה טוב דמוכח מזה דמשפט וג"ח עדיפי מקרבנות וכנ"ל וה"א דצדקה דלא שוה לג"ח לא עדיף מקרבנות לזה בא אידך דר"א דגדול העושה צדקה מכל הקרבנות אכן לפ"ז הי' אפשר לחשוב כיון דג"ח וצדקה שניהם שוים בזה דעדיפי מכל הקרבנות א"כ אין להם יתרון זה על זה לכך בא אידך דר"א דגדול ג"ח מן הצדקה שזה שכרו בעה"ז וזה לעה"ב אמנם יקשה דכי ס"ד שצדקה לא ישולם בעה"ב מי שלא אכל שכרה בעה"ז לזה בא אידך דר"א דודאי ישולם שכרו אבל אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה וכנ"ל והנה מזה שמענו דמשפט וצדקה וג"ח כל אחד לבדו עדיף מקרבנות וה"א דגם אם עושה שניהם יחד צדקה ומשפט אין להם מעלה יותר לזה בא אידך דר"א כל העושה צדקה ומשפט הכא נקט שניהם דייקא לומר דאם עושה שניהם יחד ודאי יש להם יתרון בזה דקרבנות אינם רק להמליץ ולכפר בעדו לבד אבל העושה צדקה ומשפט יחד כאלו מלא כל העולם חסד שמכפר בעד הכל או י"ל אחר שאמר דג"ח עדיף מצדקה יכול דגם עדיף מצדקה ומשפט על זה בא המאמר דצדקה ומשפט יחד עדיף מג"ח דג"ח אינו רק ליחידים אבל זה גומל חסד עם כל העולם והנה הענין צדקה ומשפט יש לפרש דיש ב' מיני צדקה יש צדקה שנותן לעני שאין לו תביעה עלי' כמו רוב בני אדם שנותן להם הקב"ה העה"ז מתנת חנם אבל יש עני שיש לו תביעה על הקב"ה כגון שקיים מצות ששכרן בעה"ז או כגון הך דהוצאת שבת וי"ט דקאמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע והנה מי שנותן לעני שאין לו תביעה רק שהקב"ה רצה לזנו בחסדו כמו שזן את הכל זה מקרי צדקה לבד אבל מי שנותן לעני שיש לו תביעה עלי' זה עושה צדקה ומשפט יחד שמשלם חוב הקב"ה להעני ועל זה נאמר מלוה ד' חונן דל כביכול כאלו משלם בעד הקב"ה מה שיש לעני לתבוע ממנו בדין ובמשפט וזה נקרא עשה צדקה ומשפט ושכרו גדול שממלא העולם חסד וזהו דקאמר יכול כל הבא לקפוץ קופץ דהיינו לכל אחד יזמנו עניים הגונים שבהם הנתינה צדקה ומשפט יחד לזה קאמר מה יקר חסדך אלקים ואחר שהביא הך דר"ח בר פפא שמפרש לפסוק וחסד ד' וגו' עוד בענין אחר שחסד פירושו חן ולפ"ז יש כאן ב' פירושים לחסד לשון מתחסד לפניו משורת הדין ולשון חן לכן הביא בזה דברי ר"א שהקשה ותורת חסד על לשונה דממנ"פ קשה אם הפי' לשון חסד שעושה לפניו משורת הדין וכי יש תורה של חסד הלא כל הלמוד הוא חיוב לאדם והגית בו יומם ולילה כתיב ואם הפי' לשון חן וכי יש תורה שאינה של חסד הלא התורה בכל מקום מלא חן ושכל טוב ולזה כפל הקושיא ומשני לחלק בין תורה לשמה לשלא לשמה ומיושב בזה המשך המאמרים:

ספר בניהו בן יהוידע על כתובות דף סו/ב

שם מלח ממון חסר ברי"ש, ואמרי לה חסד בדל"ת. נ"ל בס"ד הנפקותא בזה, אם ברי"ש אין זה מלח אלא אם כן יחסר ממנו, כגון שנותן צדקה לעני, אבל אם עשה גמילות חסדים שהלוה לאדם בששת דוחקו, ואחר כך חזר זה ופרע לו, דאין נחסר ממנו כלום, לא יועיל זה להיות בסוג מלח. ולמאן דאמר חסד בדל"ת, גם גמילות חסד כזו שהלוה ונפרע יועיל, דהא עשה חסד. **ועוד נ"ל בס"ד הנפקותא, למאן דאמר חסר ברי"ש, אם נתן הצדקה לאדם שאינו הגון, כי חשב שהוא הגון יועיל, דהא זה חסר ממנו בשביל מצוה, ולמאן דאמר חסד בדל"ת בעינן שיהיה זה המתן חסד, ואם נתן לאינו הגון אין זה חסד, ולכן תמצא ממון מספרו עולה מספר חס"ד הגו"ן, כלומר אם עשה בממון חסד הגון הרי זה נחשב מלח, לקיים הממון שלו. גם ממון עולה מספר נח מלח, רמז שצריך להניח על הממון מלח, כדי שיתקיים:**